

Ι Κ Α Ρ Ι Α

Πολιτισμός στο Αιγαίο

Μια βολάγ κι ένα καιρόν

“Η Ικαρία των αγωνιών”

Κείμενα: Νικολάου Καραπέτη, Νίκου Καστανιά,
Σάσας Μπέρνη-Πλακίδα, Αλέξη Πουλιανού,
Γεωργίου Σκλάβου, λαϊκά τραγούδια της Ικαρίας

Σκηνοθεσία: Λεωνίδας Βαρδαρός

Επιλογή - Σύνθεση κειμένων: Καίτη Διαμαντάκου

Σκηνικά: Γιώργος Γεωργακόπουλος

Κουστούμια: Έλενα Αβτζή

Κίνηση: Βάσια Λιονάκη

Διδασκαλία λαϊκών χορών: Χρυσούλα Φραδέλου

Φωτισμοί: Προκόπης Δάφνης

Μουσική: Σαράντος Στενός

Τραγούδι, φλογέρα και κρουστά: Ηλέκτρα Παπασιμάκη

Βιολί: Παναγιώτης Χούτρας

Εμφανίζονται οι ηθοποιοί

(με αλφαβητική σειρά)

Λεωνίδας Βαρδαρός

Αντώνης Βλησίδης

Λαμπρινή Κανάγιου

Αυγουστίνος Ρεμούνδος

Βίκυ Σταύρακα

Ηρώ Τσαρνά

Ελισάβετ Τσιπαρικού

Μαρία Χατζηνάκη

Επίσης εμφανίζονται

**Γεωργία Βαρδαρού, Χριστίνα Βατούγιου, Τέτα Γεωργακοπούλου,
Ηρώ Γλαρού (λαούτο), Παναγιώτης Καλαμπόγιας, Φίλιππος Καρίμαλης,
Παναγιώτης Παπασιμάκης, Αντιγόνη Ρήγα, Απόστολος Σαφός**

Η Ικαρία μου

Θα σας ταξιδεύσουμε απόψε μαζί μας στην Ικαρία, στην Ικαρία του χτες, του μακρινού και του πιο πρόσφατου. Σ' ένα ταξίδι που, μικρό παιδί, έκανα πολλές φορές με τη φαντασία μου, μέσα από τις αφηγήσεις και τα τραγούδια της Ικαριώτισσας γιαγιάς μου. Στα μονοπάτια της λαϊκής αφήγησης, πεζής και έμμετρης, εκεί όπου η μυθοπλασία συναντά την πραγματικότητα και η τέχνη διασταυρώνεται με την καθημερινή ζωή, προσπάθησα μαζί με τους συνεργάτες μου να βιώσουμε -άλλοι γι' ακόμη μια φορά κι άλλοι για πρώτη- το ρυθμό της γλώσσας και της ιστορίας της Ικαρίας και να σας τον μεταφέρουμε μέσα από το φίλτρο μιας θεατρικής παράστασης. Οι εικόνες και οι ήχοι που θα δείτε και θα ακούσετε δεν είναι άγνωστοι, για πολλούς επιζών ακόμη στη σύγχρονη Ικαρία, ίσως λίγο αποσπασματικά και περιστασιακά, περιμένοντας το ερέθισμα για να αναδυθούν και να ενωθούν πάλι σε ένα πανηγύρι μνήμης, ζωντανής και ζωτικής για μας σήμερα. Ένα τέτοιο ερέθισμα ελπίζω να δώσει η παράσταση “Μια βολάγ κι ένα καιρόν”, ελάχιστο δείγμα αγάπης κι ευγνωμοσύνης για όλα όσα η Ικαρία και οι άνθρωποι της, μου έχουν απλόχερα χαρίσει και συνεχίζουν να μου προσφέρουν στη ζωή και τη δουλειά μου.

Λεωνίδας Βαρδαρός

Η πηγή της Ικαρίας υπολογίζεται ανάμεσα στα 400 με 600 εκατομμύρια χρόνια. Παλιότερα ονόματά της ήταν *Μάκρις* και *Δοκίλη* λόγω του σχήματός της, *Ιχθυόεσσα* λόγω του πλήθους των ψαριών της και *Ανεμρέσσα* λόγω των σφοδρών ανέμων.

Η Ικαρία κατοικούνταν πιθανώς από την εποχή του λίθου. Υπoteλείς τον 6ο αι. π.Χ. στον τύραννο της Σάμου Πολυκράτη, και στη συνέχεια στους Πέρσες. Αργότερα γίνονται μέλη της Αθηναϊκής Συμμαχίας και παραμένουν μέχρι το τέλος της αθηναϊκής αυτονομίας. Την εποχή των διαδόχων του Μ. Αλεξάνδρου, κυριεύεται από το Δημήτριο τον Πολιορκητή. Το 2ο αι. π.Χ. ο βασιλιάς της

Περγάμου, Άτταλος Γ, την κληροδοτεί στη Ρώμη. Στα βυζαντινά χρόνια γίνεται τόπος εξορίας και υφίσταται τα πάνδεινα από τις πειρατικές επιδρομές: Σαρακηνοί, Βενετσάνοι, Μαλτέζοι, Γενοβέζοι, Λογγοβάρδοι, Αμαλφίνοι, Καλαβρέζοι, Σικελοί, Τούρκοι. Δεκαετία βίωλας χρόνια πριν την Άλωση της

Πόλης από τους Σταυροφόρους, η Ικαρία ήταν ήδη στην εξουσία του Γενοβέζου Βενεδικτού Α' Ζαχαρία, ενώ μετά το νέο πέρασμά της στο βυζαντινό κράτος, από το 1329 μέχρι το 1346, κυριεύεται από τη Μόσχα των Γενοβέζων Ιουστινιανών, για να γίνει σύντομα αποικιακό κτήμα των Ιουστινιανών Αραγκίων. Η πρόταση των Μουσουλμάνων της Χίου στους Σάμιους και τους Ικαρίους ήταν να εγκαταλείψουν τα νησιά τους και να μεταφερθούν στη Χίο. Ύστερα από την άλωση της Πόλης, αποφασίζουν "ομαδική απόκριση": Καταργώντας την ημέρα και ασχολούμενοι με τα βιοτικά τους μόνο μετά το πέσιμο της νύχτας, αλλά και εξοντώνοντας όλα τα σκυλιά του νησιού, κατορθώνουν να στεφθούν στην εντύπωση ότι το νησί ήταν παντέρημο και να αποφύγουν έτσι τον προσκυνησμό στους Τούρκους και τις επιδρομές του Μπαρμπαρόσσα. Αργότερα πείθονται από τις υποσχέσεις των σουλτάνων Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπή και Μουράτ Γ που τους προσφέρουν αίγιουρες εγγυήσεις για "φανερή" πια επιβίωση στο νησί. Τότε εγκαθίσταται κι ο πρώτος Τούρκος, τον οποίο οι Ικαριώτες κατακρίνησαν "συγκοδόνου" στο Κακό Καταβασιδί, αποφεύγοντας την επικείμενη τιμωρία με την -παροιμιώδη στην τοπική ιστορία- απάντηση που

έδωσαν στον κρατικό εκπρόσωπο: "Το εκάναμεν ούλοι εμείς, εφέντη". Στις παραμονές της Εθνεγερσίας, οπότε οι Τούρκοι αξίωσαν την καταβολή βαριάς φορολογίας, οι Ικαριώτες την απέρριψαν ομόφωνα χωρίς να υπολογίσουν τις συνέπειες. Στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα η Ικαρία είναι ο αρμόδιος ναύλοχος. Μετά από δύσκολο αγώνα πετυχαίνουν να εκδοθεί το 1835 προνομιακό φερμάνι που υποσχόταν αυτοδιοίκηση με μόνη υποχρέωση την καταβολή φόρου - "μαχτού". Η επικοινωνία της Ικαρίας με τις γύρω νησιώτικες περιοχές και τα μακρasiατικά παράλια βοηθάει στο να αναπτυχθεί η ναυτιλία. Οι επόμενες

γενείς δυσκολεύονται στα νέα δεδομένα και μόνη διέξοδος φαίνεται να είναι η "μικρά μετανάστευσις", την οποία θα ακολουθήσει η "μεγάλη", προς τη Βόρεια Αμερική κυρίως. Το 1912 κυκλοφορούν φήμες ότι το τουρκικό κράτος ετοιμάζει αποικισμό του νησιού με Κούρδους και Λαζούς. Οι Ικαριώτες κινούν απελευθερωτικό αγώνα, πετυχαίνουν

-πρώτοι αυτοί στο Αιγαίο- την ανεξαρτησία τους και συγκροτούν την "Ελευθέραν Ικαριακήν Πολιτείαν", με αρχηγό Κυβέρνησης τον Ιω. Μαλαχία. Μετά από τρεις μήνες ελευθέρης Πολιτείας, το Νοέμβριο του 1912, η Ικαρία ενσωματώνεται στην ελληνική πατρίδα. Στη δίνη των εθνικών περιπετειών η Ικαρία εγκαταλείπεται για μεγάλο διάστημα από το κράτος και επιλέγεται αργότερα ως μόνιμο στρατόπεδο για τον εκποτισμό των αντιφρονούντων. Ο Μεταξάς εξορίζει του πολιτικούς τους αντιπάλους. Όταν ξεκινά ο εμφύλιος, το 1947, οι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης οδηγούνται στην Ικαρία, το "κόκκινο νησί", το αλιμένο ακόμη, όπου για τρία περίπου χρόνια, μάλλον ξεπερνούν αριθμητικά τους μόνιμους κατοίκους. Αυτό το καθεστώς καταργείται το 1950. Παραδόξως, η κούνια στη διάρκεια της επιστασίας δεν έστειλε εξόριστους στην Ικαρία. Και ο αγώνας των Ικαριωτών —μέσα από την ειρήνη, την ύφεση και την εξάρση, τους εξωτερικούς κι εσωτερικούς κραδασμούς— συνεχίζεται, συμπικνώνοντας μέσα του αλλά και αντλώντας δύναμη από το πλούσιο και μακρά παρελθόν του.

Μια βολάγ κι έναν καιρόν

Θεατρικές δοκιμές με την ιστορία και τη γλώσσα

Μέσα σε καιρούς καταλυτικής απορίας μπροστά στις στρατιωτικές επεμβάσεις, τις πολιτικές εκβάσεις και τις κάθε είδους παραβιάσεις που διαδραματίζονται στην άμεση και την ευρύτερη περιφέρεια της καθημερινής βιοτής μας, η μόνη σίγουρη διέξοδος εγρήγορης για τις ιδεολογικές και κοινωνικές μας ανησυχίες μοιάζει να είναι η τέχνη, ο χώρος όπου μπορούμε να ζωντανεύουμε παλιά οράματα και να πλάθουμε καινούρια, να ανασκευάζουμε της κατασκευασμένες αυθεντίες της πραγματικότητας και να προβάλλουμε άλλες εκδοχές της, έστω χρωματισμένες με νοσταλγία και ειδυλλιακότητα, στέρεο αντισύλι στην ωμή λογική της δήθεν αδήριτης ανάγκης και της δήθεν αναπόδραστη εξέλιξης των ιστορικών πραγμάτων. Απέναντι στις εικόνες της σύγχρονης πολιτικής, κοινωνικής, οικολογικής κι ακόμη διατροφικής τρομοκρατίας, οι "Τέττιγες", με τη γητεύτρα δύναμη του θεατρικού τερετισματος, αναμοχλεύουν εικόνες κι αναβιώνουν φωνές από το μακρινό και πρόσφατο παρελθόν του πανανθρώπινου τοπίου, εστιάζοντας τις θεατρικές αισθήσεις τους σ' ένα μεμονωμένο του χώρο, το ελληνικό αιγιοπελαγίτικο νησί της Ικαρίας, το οποίο παρακολουθούν στη μακραίωνη διαδρομή του μέσα από αντιπροσωπευτικά δείγματα της επώνυμης και της ανώνυμης τοπικής γραμματείας.

Η απόπειρα της θεατροποιημένης απόδοσης πεζών και έμμετρων Ικαριακών κειμένων ήταν εξαρχής δελεαστική και παρέμεινε μέχρι τέλους αφειδώλευτη σε ερεθίσματα και προβληματισμό για όλους τους συντελεστές της παράστασης, που είχαν να διερευνήσουν και να δοκιμάσουν τις δικές τους δυνατότητες και αντοχές αλλά και τις δυνατότητες και αντοχές των κειμένων σε διαφορετικά επίπεδα της καλλιτεχνικής πράξης.

Αναζητώντας τον κοινό ιστό που διατρέχει την ανθρώπινη εμπειρία και αγωνία, το Θέατρο "Τέττιγες" προτείνει τη δική του πολιτική" ανάγνωση της ζωής, της γλώσσας και της ιστορίας της Ελλάδας, αρχίζοντας από την "ανεμόεσσα" Ικαρία.

«Μια βολάγ κι έναγ καιρόν»

Κείμενα

- «Περὶ τῆς Ἰκαρίας Διαλέκτου»: Γεώργιος Ν. Χατζιδάκις, Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά, Τόμος Β', Εν Αθήναις, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1907.
- «Ἱστορία Ἰκαριακῆ Καρκινάγρι»: Νικολάου Ἰωάννου Καραπέτη, Εκδόσεις «Πειραικῆς» 1935.
- «Μιαβ βολάγ κι έναγ καιρόν» - «Πρωτοχρονές» - «Ἡφτάννει να θέλει το κανείς»: Νίκος Στ. Καστανιάς, "Οὔλλοι μια κάγκα Σότροπα εδά που φέγγει ἀκόμα", Β. Γιαννίκος και Σία Ε.Ε., Αθήνα 1996.
- «Ο Καλλικάντζαρος στο χοιροσφοί»: Ανέκδοτο μονόπρακτο του Νίκου Καστανιά.
- «Λαϊκό τραγούδι τῆς Ἰκαρίας για το κρασί» - «Ἡ τρυά» - «Κουβέντες στον Καφενέ» - «Γυναικο-κουβεντολόι» - «Πῶς μαηρέβγονται τα ψάρια»: Αλέξης Ι. Πουλιανός, Λαογραφικά

Ἰκαρίας. Τῆς στεριάς και τῆς θάλασσας, Τόμοι Α', Β', και Γ', Αθήνα 1976.

- «Ἡ ρίβα τῆς Λαγκάδας» - «Ἡ κατάρα τῆς ἀπαρηγμένης» - «Ἡ Καλούδα» - «Τραγούδια του Γάμου» - «Δίστιχα τῆς ἀγάπης» - «Ἡ ρίβα του Πορῆ» - «Τραγούδια τῆς τάβλας» - «Για τις θερμότητες τῆς Ἰκαρίας» (Γεωργίου Σκλάβου): Αλέξης Ι. Πουλιανός, Λαϊκά Τραγούδια τῆς Ἰκαρίας, Αθήνα 1964.
- «Ἡ Νέα Βαβυλώνα» - «Μιαν αυγὴν εις τὴν γιστέριαν»: Σώσα Μπερνή - Πλακίδα, Ασπάλαθο, Ἰκαριώτικο σατιρικό στίχοι, Αθήνα 1996.
- Ἱστορικές πληροφορίες για το νησί τῆς Ἰκαρίας πήραμε ἀπὸ βιβλία των Χαράλαμπος Παμφίλη, Νικολάου Τσαγκά, Ἰωάννου Μελά. Στὴν παράσταση ἀκούγονται ἐπίσης ορισμένα τραγούδια που δεν ἔχουν ἀκόμη καταγραφεί, καθώς και σκοποὶ ἀπὸ τὴ μουσικὴ παράδοση του νησιού.

